Η ονοματολογία των οικισμών της νήσου Κέρκυρας και της Περιφερειακής Ενότητας Κοζάνης σε σχέση με την εξέλιξη του τοπίου

Α. Σκαρλάτου[1] και Ι. Ισπικούδης
[1] Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού, Τμήμα Περιβάλλοντος και Υδροοικονομίας Π.Ε. Κοζάνης, Δημοκρατίας 27, 50100, Κοζάνη

Περίληψη
Η ερμηνεία των ονομάτων των οικισμών μπορεί να εξάγει σημαντικά στοιχεία για το τοπίο, τη λειτουργία του και την ιστορικογεωγραφική εικόνα κάθε περιοχής. Μετά από την ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών το 1923, πολλοί οικισμοί στην ηπειρωτική κυρίως Ελλάδα, με όνομα ξενικής προέλευσης, μετονομάστηκαν. Στα Ιόνια Νησιά, τα οποία ήταν κυρίως βενετοκρατούμενα, ο αριθμός των οικισμών που μετονομάστηκαν ήταν ελάχιστος. Ως στόχος της παρούσας εργασίας στα πλαίσια μιας ιστορικής προσέγγισης, τέθηκε η ανάλυση των ονομάτων των οικισμών σε δύο περιοχές, στη νήσο Κέρκυρα και στην Περιφερειακή Ενότητα (Π.Ε.) Κοζάνης και η διερεύνηση της σχέσης τους με την εξέλιξη του τοπίου και τη λειτουργία του χώρου. Κύρια πηγή πληροφοριών αποτέλεσαν διάφορες συλλογές και ιστορικά - αρχειακά τεκμήρια. Συμπερασματικά, στην ονοματολογία των οικισμών της νήσου Κέρκυρας δεν αποτυπώθηκε κάποια επιρροή ξένων πληθυσμών, λόγω του φεουδαλικού συστήματος που εφαρμόσθηκε κατά τη βενετική κυριαρχία αλλά και του γεγονότος ότι η ύπαιθρος δεν αποτελούσε πέρασμα (κτηνοτροφικό ή εμπορικό), όπως αντίστοιχα η περιοχή της Π.Ε. Κοζάνης. Η έννοια της εξέλιξης του τοπίου διαφαίνεται εντονότερα στην Π.Ε. Κοζάνης, όπου υπήρξε εξελληνισμός των ονομάτων.

Λέξεις κλειδιά: ονοματολογία οικισμών, ιστορική εξέλιξη, χρήσεις γης, κτηνοτροφία.

Εισαγωγή

Η ετυμολογία των ονομάτων των οικισμών πολλές φορές συνδέεται με την ιστορία και την κοινωνικοοικονομική ζωή κάθε τόπου, όπως επίσης με στοιχεία των χρήσεων γης και του τοπίου, σκιαγραφώντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Στη χώρα μας, κατά τα χρόνια του Βυζαντίου και της οθωμανικής κυριαρχίας, εμφανίζονται ονόματα οικισμών με σλάβικη, τούρκικη κ.λπ. προέλευση. Το 1909, αποφασίζεται η σύσταση 'Επιτροπής προς μελέτη των τοπωνυμίων της Ελλάδας', με σκοπό τον εξελληνισμό των ονομάτων των οικισμών της χώρας, της οποίας το έργο εντείνεται κατά τη δεκαετία του ΄30. Είχε προηγηθεί το σύμφωνο ανταλλαγής των ελληνοτουρκικών πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας που υπογράφθηκε το 1923 και το ίδιο έτος κατέστη τμήμα της Συνθήκης της Λωζάννης. Μεταξύ 1912 - 1961 πραγματοποιήθηκαν στη Μακεδονία 1313 μετονομασίες οικισμών και μόλις 37 στα Επτάνησα (Καλλιβρετάκης 2003). Με βάση τα παραπάνω, επιλέχθηκαν δύο διαφορετικές περιοχές, η νήσος Κέρκυρα και η ΠΕ Κοζάνης και ως στόχος της παρούσας εργασίας τέθηκε στα πλαίσια μιας ιστορικής προσέγγισης, η ανάλυση των ονομάτων των οικισμών στις περιοχές αυτές, όπως και η διερεύνηση της σχέσης τους με την εξέλιξη του τοπίου και τη λειτουργία του χώρου.

Μέθοδοι και υλικά

Τα στοιχεία για την παρούσα εργασία ελήφθησαν από την Επτανησιακή Συλλογή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κέρκυρας, τη Βιβλιοθήκη του τμήματος Ιστορίας του Ιόνιου Πανεπιστημίου και την Κοβεντάρειο Βιβλιοθήκη Κοζάνης. Η μετάφραση των πρώην

ονομάτων των οικισμών στην ΠΕ Κοζάνης προήλθε κατά κύριο λόγο από τον ιστότοπο: www.mikrobalto.gr (σε μεταφορά από το περιοδικό Παρέμβαση, Τεύχος 95, 09-10/1996).

Αποτελέσματα – Συζήτηση

Ονοματολογία οικισμών νήσου Κέρκυρας

Οι Βενετοί στην πρώτη βραχύχρονη παρουσία τους στο νησί (1204 - 1214), διαίρεσαν τη γη σε δέκα φέουδα, εγκαινιάζοντας στη νήσο ένα φεουδαλικό τύπο αντίληψης που διαιωνίστηκε ως τους νεότατους χρόνους. Οι φεουδάρχες δεν ήταν συνήθως ο ιδιοκτήτες της γης, αλλά απλά κύριοι μέρους των εισοδημάτων της (Νικηφόρου 2000). Η διάρθρωση της κοινωνίας και η οργανωτική δομή των βενετικών κτήσεων εκφράζεται και από το σαφή διαχωρισμό της πόλης και της υπαίθρου, γεγονός που ενισχύονταν από το κακό οδικό δίκτυο που υφίσταντο έως την εποχή της Αγγλοκρατίας. Η λειτουργία της πόλης σχετίζονταν με τη διακίνηση του εμπορίου και την οργάνωση υπηρεσιών, ενώ η λειτουργία της υπαίθρου με την εκμετάλλευση της γης (Ασδραχάς 2003). Στην ύπαιθρο χρησιμοποιούνταν η ελληνική γλώσσα, ενώ στην πόλη η βενετσιάνικη, γεγονός που ανιχνεύεται στην ετυμολογία των ονομάτων. Στην παλαιά πόλη της Κέρκυρας διασώζονται ως σήμερα λατινογενή ονόματα, όπως: Spianada, Libro d'oro, Cambiello, Annunziata κ.ά. Από την άλλη, ελάχιστα βενετσιάνικης προέλευσης ονόματα οικισμών συναντώνται στην υπόλοιπη νήσο, όπως το Γουβί, τόπος δημιουργίας ναυστάθμου του Βενετικού στόλου (Κόλλας 1988), ο Άγιος Ρόκκος που μετονομάστηκε σε Άγιο Σπυρίδωνα, το Κανάλι Γραικικό σε Άγια Ελεούσα, το Κατούνι σε Πηγή, το Κορτέλι σε Βούνι και το Μπριαμάκι σε Εσταυρωμένο. Η μετονομασία κάποιων ελληνικής προέλευσης ονομάτων πραγματοποιήθηκε για ακουστικούς λόγους, όπως: οι Ψωραροί σε Άγιο Προκόπιο, οι Μαλακιοί σε Δροσάτο, οι Περλεψιμάδες σε Δάφνη κ.ά. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις προς τη νήσο δεν είχαν μεγάλη επιρροή στην ονοματολογία των οικισμών. Σημαντικό ήταν το μεταναστευτικό κύμα από Πελοπόννησο και Κρήτη μετά την απώλεια των εκεί βενετικών κτήσεων (1499 - 1669) και το κύμα από τη ηπειρωτική Ελλάδα, την Ιταλία και τη βρετανική αποικία της Μάλτας μεταξύ 1836 - 1840. Οι μετακινήσεις αυτές, αλλά και προγενέστερες, αποτυπώνονται σε ονόματα όπως τα Κρητικά, οι Λάκωνες, οι Αθηνιοί και τα Μοραΐτικα (Αγγελομάτη – Τσουγγαράκη 2004). Από την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 δεν εισήλθε μεγάλος όγκος Ελλήνων προσφύγων στη νήσο, ενώ το δεύτερο μισό του 20^{ου} αι. υπήρχε εισροή οικονομικών προσφύγων, κυρίως Αλβανών. Λίγα είναι τα αλβανικά τοπωνύμια, όπως Λούτσα, Σκριπερό, Μαλταούνα, Κομπίτσι, Αλβανικό Νεοχώρι (σημερινό Νεοχωράκι), Κανάλι Αρβανίτικο (σημερινός Άγιος Νικόλαος).

Μία εκδοχή για το όνομα 'Κέρκυρα' προέρχεται από τη μυθολογία: η Κορκύρα ήταν κόρη του ποταμού Ασωπού που έκλεψε ο Ποσειδώνας και ο γιος τους ονομάστηκε Φαίακας. Άλλη εκδοχή είναι ότι η ονομασία Κέρκυρα, πιθανόν προέρχεται από τη λέξη *κέρκουρος, κέρκρος, κέρκος* = ουρά ζώου που δικαιολογείται από το επίμηκες σχήμα του νησιού. Από την ίδια ρίζα προέρχεται πιθανόν το όνομα του όρους Κερκέτιον (Κόζιακας), το Κερκέτιον (Μιτσικέλι), το όρος Κερκετεύς στη Σάμο, το όρος Κερκίνη (Μπέλες), η Κερκινίτις λίμνη (Κερκίνη) κ.ά.

Από τη ρωμαϊκή, προχριστιανική εποχή (509 π.Χ. - 330 μ.Χ.), προέρχονται ονόματα που σχετίζονται με το περιβάλλον, όπως: Καρυά, Λευκοράχι, Αγρός και η τοποθεσία Αλμυρός. Η ονομασία του οικισμού Αφιώνας πιθανά προήλθε από το άφημαι = κάθομαι παράμερα, λόγω της θέσης του. Το όνομα Πάγοι (Spagus) περιγράφει τους χαρακτηριστικούς βράχους έξω από τον οικισμό (Κόλλας 1988) ή προέρχεται από το πάγος = λόφος (Μπουνιάς 1954). Οι Νύμφες σχετίζονται με τις Νύμφες της μυθολογίας μαρτυρώντας την ύπαρξη άφθονου νερού (Κόλλας 1988). Όσον αφορά στη ρωμαϊκή χριστιανική εποχή (από το 330 μ.Χ.), εμφανίζονται συχνά οικισμοί με την κατάληξη –ίλλας, κατά τη λατινική κατάληξη –ille που μαρτυρά την αφθονία των αντικειμένων, όπως Δαφνίλας (πολλές δάφνες - *Laurus nobilis*), Στρηνίλλας (στρηνός = σκληρός, δηλαδή σκληρά πετρώματα), Σπαρτίλλας (πολλά σπάρτα - *Spartium junceum*), Αρρίλας (πολλές αριές - *Quercus ilex*). Τα ονόματα Ροπίλας, Ρόπας και

'λιβάδι του Ρόπα' προέρχονται από τη λέξη *Ρουπακιά* = τόπος, όπου φύονται πολλά ρουπάκια, (*ρουπάκι* = είδος δρυός), υποκ. του αρχ. *Ρώπαξ* = όνομα διαφόρων ειδών δρυός ή από τη λέξη της ίδιας ρίζας, *ρώψ*, *ρωπός*, (μόνο πληθ.) = θάμνοι, χαμόκλαδα.

Την παρουσία κοράκων μαρτυρούν τα ονόματα Σωκράκι και η Κορακιάνα (Μπουνιάς 1954). Πολλά ονόματα σχετίζονται με φυτά ή χρήσεις, όπως τα Κηπούρια, το Περιβόλι, το Βαλάνιο (βελανιδιές - *Quercus*), το Αγνό *(Vitex agnus castus)*, τα Βρομοτινά (αγριόβρωμη - *Avena barbata)*, ο Μαραθιάς *(Foeniculum vulgare)*, ο Βάτος και οι Βατονιές.

Οι κοινωνικές τάξεις μαρτυρούνται από αρκετά ονόματα που μεταφέρονται από τη Βυζαντινή (395 – 1206 μ.Χ.) ή την εποχή των Ανδηγαυών (1267 – 1386 μ.Χ.), όπως Άγραφοι, Άγιοι Δούλοι, Χωροεπίσκοποι, Καστελλάνοι κ.ά. (Ασδραχάς 2003). Από την εποχή της Βενετοκρατίας, αναγράφονται οικισμοί με ονόματα αγίων, όπως Άγιοι Δέκα, Άγιος Μάρκος, Άγιος Αθανάσιος κ.ά. Επίσης, πλήθος ονομάτων οικισμών προέρχονται από τα οικογενειακά ονόματα αρχοντικών οικογενειών, όπως ενδεικτικά αναφέρονται: Ραφαλάδες, Κοψοχειλάδες, Μανατάδες, Σγουράδες, Μαγουλάδες, Περουλάδες. Κάποια από τα ονόματα οικισμών της βόρειας Κέρκυρας αποτελούν ένδειξη ενός δικτύου επικοινωνίας της περιοχής. Από το Μεσαίωνα οι κάτοικοι επικοινωνούσαν με φωτεινά σήματα, όταν υπήρχε κίνδυνος από πειρατές και επιδρομείς. Για παράδειγμα, το όνομα Σινιές οφείλεται στο σίνις = αφανιστής, λόγω του αθέατου του χωριού από τη γύρω περιοχή (Κόλλας 1988) ή στο λατινικό *signum* = σινιάλο (Γαρνέλης 2004). Στη γύρω περιοχή συναντώνται παρόμοια τοπωνύμια, όπως: Φανός, Βιγγλατούρι και Βίγγλα (από το λατινικό *vigillarium* = φυλάκιο). Ενδεχομένως και οι οικισμοί Επίσκεψη, Περλεψιμάδες (από το ρήμα περιβλέπω) και Επισκοπιανά (επισκοπέω = παρατηρώ) ανήκαν σε δίκτυο παρατηρητηρίων καλύπτοντας το οπτικό πεδίο της θαλάσσιας περιοχής της νήσου. Το όνομα Περίθεια ετυμολογείται από το περί–θέω = κοιτάζω τριγύρω (Κόλλας 1988) ή από το περί-θεία, δηλαδή 'περί τα θεία', καθώς μέσα στον οικισμό υπάρχουν επτά ναοί (Μπουνιάς 1954). Κατά μία άλλη εκδοχή το όνομα προέρχεται από τη λέξη 'Πείρηθοι Νύμφαι' ή τη ναϊάδα νύμφη με το όνομα Περίβοια. Από την ένωσή της με το θεό Ποσειδώνα γεννήθηκε ο Ναυσίθοος, ο πρώτος βασιλιάς των Φαιάκων (Μπουνιάς 1954).

Ονοματολογία οικισμών ΠΕ Κοζάνης

Η βυζαντινή αυτοκρατορία ήταν ένα κράτος πολυεθνικό. Μεταξύ 9^{ου} αι. και 14^{ου} αι, σημειώνεται σημαντική πληθυσμιακή κινητικότητα στην περιοχή από μεμονωμένους Βούλγαρους, Αλβανούς και Σέρβους (Νεράντζη - Βαρμάζη 2004). Περί το 1390 τα Σέρβια καταλήφθηκαν από τα στρατεύματα του Τούρκου σουλτάνου Βαγιαζήτ Α΄. Τότε περίπου περιήλθε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία όλη η περιοχή της σημερινής ΠΕ Κοζάνης. Στην περιοχή υπήρχαν Τούρκοι τσιφλικούχοι και οι Δερβεναγάδες, κυρίως Τουρκαλβανοί που φυλούσαν συνήθως τις διαβάσεις (Δερβένι), καθώς και οι Βαλάδες, Βλάχοι κτηνοτρόφοι που εξισλαμίσθηκαν και κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών ακολούθησαν τους Τούρκους. Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί ζούσαν ξεχωριστά από τους χριστιανικούς, καταλαμβάνοντας πεδινές, εύφορες εκτάσεις, ενώ οι χριστιανικοί οικισμοί περιορίστηκαν σε απόμακρα ορεινά και ημιορεινά σημεία. Η Δυτική Μακεδονία αποτελούσε εκτός από κτηνοτροφικό πέρασμα και εμπορικό σταυροδρόμι προς τη Βενετία, την Κεντρική Ευρώπη, την Κωνσταντινούπολη και προς την Πετρούπολη και τη Μόσχα (Σιαμπανόπουλος 1993). Κατά το 17^{ο} αι, πραγματοποιήθηκαν μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις, χωρίς ωστόσο να γίνει μαζική εγκατάσταση Οθωμανών στην περιοχή, ενώ παράλληλα πολλοί Έλληνες κατέφυγαν στην Κεντρική Ευρώπη. Αποτέλεσμα αυτών των μετακινήσεων είναι η σλαβικής, αλβανικής ή κυρίως τουρκικής προέλευσης του παλαιού ονόματος των οικισμών της περιοχής.

Τα Σέρβια αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα μεσαιωνικού φρουρίου και οικισμού στην περιοχή, καθώς από τη θέση τους φυλάσσονταν τα στενά του Σαρανταπόρου. Μετά την κατάληψή τους από τους Οθωμανούς, τα Σέρβια χάνουν τη στρατηγική τους σημασία και αναπτύσσεται ένας νέος οικισμός στην πεδιάδα, τα σημερινά Σέρβια, με χωριστές συνοικίες (μαχαλάδες): οκτώ ελληνικές, έξι μουσουλμανικές και μία εβραϊκή (Χατζηιωάννου 2004). Το

όνομά τους οφείλεται πιθανά στους Σέρβους που με άδεια του αυτοκράτορα Ηράκλειου εγκαταστάθηκαν εκεί τον 7^{ο} αι. ή από το λατινικό *servo* = παρατηρώ, φυλάω (Σιαμπανόπουλος 1993). Από την άλλη, η Κοζάνη αναπτύχθηκε κατά τα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από Ηπειρώτες εποίκους που εκδιώχθηκαν από Τουρκαλβανούς το 1392 και από κτηνοτρόφους γειτονικών οικισμών. Η πρώτη καταγεγραμμένη αναφορά για την πόλη γίνεται σε σουλτανικό φιρμάνι του 1528 μ.Χ. Έχοντας αυτόν το κτηνοτροφικό οικιστικό πυρήνα, η Κοζάνη έλαβε το όνομά της από το σλαβικό κόζα = γίδα ή από στην Κόσδιανη ή Κόστιανη της Ηπείρου, τόπο καταγωγής των πρώτων κατοίκων (Σιαμπανόπουλος 1993). Από τον βυζαντινό οικισμό - φρούριο των Σερβίων, το κέντρο της ευρύτερης περιοχής μεταφέρθηκε σταδιακά στη νέα πόλη, την Κοζάνη που είχε ως συγκριτικό πλεονέκτημα τη γεωγραφική της θέση (Χατζηιωάννου 2004). Την ίδια περίοδο, ο βραχώδης, άγονος και απομακρυσμένος χώρος της Σιάτιστας, έγινε καταφύγιο των Ελλήνων και γρήγορα εξελίχθηκε σε πλούσια πόλη, αποκτώντας την προσωνυμία 'Φλουροχώρι'. Από τα μέσα του 17^{ου} αι. αναπτύσσεται ραγδαία το εμπόριο κρασιού και γουναρικών σε ξένες αγορές. Το όνομά της πιθανά να έχει σλάβικη προέλευση *shata* (ή *shator*) = σκηνή με την τοπωνυμική κατάληξη *–ishtse*, δηλώνοντας μέρος όπου υπήρχαν σκηνές, 'κονάκια' (Σιαμπανόπουλος 1993) που σημαίνει ανεπτυγμένη κτηνοτροφία, πράγμα που ισχύει και σήμερα. Ανάμεσα στα ελληνικά ονόματα οικισμών που διατηρήθηκαν είναι η Πτολεμαΐδα (από τον Πτολεμαίο Α΄, στρατηγό του Μ. Αλεξάνδρου), οι Αυλές, η Καστανιά, το Καταφύγι, η Κερασιά, ο Μεταξάς, το Μικρόβαλτο, το Τρανόβαλτο, το Ρύμνιο, οι Λαζαράδες κ.ά.

Πάνω από εκατό οικισμοί μετονομάστηκαν στην ΠΕ Κοζάνης. Σε μερικές περιπτώσεις, το παλαιό όνομα μεταφράστηκε στα ελληνικά υποδεικνύοντας ότι δεν υπάρχει μεταβολή ως προς αυτό που δηλώνουν. Παράδειγμα: το Κηπάρι (τουρκικά *Bahçeli* = με κήπο - *bahçe* = κήπος), το Βοσκοχώρι (τουρκικά *çobanlu* = τόπος βοσκού), το Μπαξί (τουρκικά *bahçe* = κήπος), η Λευκόβρυση (σλαβικά Ίσβορος, *Isvor* = πηγή, τουρκικά *akbunar* = άσπρη πηγή), το Μαυροδέντρι (τουρκικά Καραγάτσ(ι), *kara* = μαύρος *ağaç* = δέντρο - *karaağatç* = φτελιά) δηλώνοντας την παρουσία φτελιάς *(Ulmus)*, τα Σιδερά (τουρκικά Ντεμιρτζιλέρ, *demir* = σίδηρος - *demirciler* = σιδεράδες), ο Τετράλοφος (τουρκικά Ντορταλή, *dört* = τέσσερα *dörtali* = των τεσσάρων), ο Βυθός (σλαβικά Ντόλος, *dolo* = βαθιά, κάτω), το Κτένι (τουρκικά Ταραχτσιλάρ, *tarak* = χτένα, *tarakçi* = κατασκευαστής/πωλητής χτενών - *tarakçilar*). Κάποιων οικισμών το νέο όνομα είναι παράφραση του παλαιού, όπως οι Γούλες (λατινικά *gŭla* = οισοφάγος, λαιμός), η Γαλάνη (τουρκικά Τσακιρλί, *çakir* = ανοιχτογάλαζος) και τα Κρανίδια (σλαβικά *kranic* = βρύση). Σε κάποιες περιπτώσεις, άλλα στοιχεία καταδεικνύουν με την παλιά ονομασία τους και άλλα με τη νέα. Για παράδειγμα, ο Βαθύλακκος αναφέρεται σε τοπογραφικό χαρακτηριστικό της περιοχής, ενώ η παλιά του ονομασία ήταν *Keçiler* (τούρκικα *keçi* = γίδα). Ανάλογο παράδειγμα είναι το Πολύραχο (σέρβικα *Riahovo* = τόπος με καρυδιές - *Juglans*), η Σκάφη (τουρκικά Οκιούζοβα, *öküz* = βόδι και *ova* = κάμπος), το Δίλοφο (σλαβικά Λιμπόχοβο, *limba* = μπούκλα μαλλιών, θύσανος, φουντωτό, πυκνό δάσος). Το Λιβαδερό παλαιότερα ονομάζονταν Μόκρος (σλαβικά *Mokri* = υγρός, βρεγμένος), υποδεικνύοντας βρεγμένη (βαλτώδη) τοποθεσία, τα Λιβερά απαντιόνταν ως Γκουτζιόβαλ(η) ή Γκουτσιόβαλ(η) (μάλλον συνδυασμός της λέξης *gorce* = γκορτσιά (*Pyrus amygdaliformis*) και της τουρκικής *ova* = πεδίο), ενώ η Χρυσαυγή ονομαζόταν Μιραλή (τουρκικά *merali* = ελαφότοπος, *meral* = ελαφίνα). Παρόμοια αναφέρονται οι οικισμοί Φτελιά (τουρκικά Σαρμουσαλάρ, *sarmisak* = σκόρδο), Ελάτη (σλαβικά Λόζιανη, *lozie* = αμπέλι), Ρόδιανη (σλαβικά Ραντο(υ)βίστα, *radovishte* = ευχάριστος τόπος), Γαλατινή (σλάβικα Κοντσ(ι)κό, *Kon* = άλογο και *konsko* = αλογότοπος), Μικρόκαστρο (σλάβικα Τσιαρουσ(ι)νο, *cherashen* = κερασότοπος), τα Νάματα (σλάβικα *Pepelishtshe, pepel* = στάχτη άρα σταχτότοπος ή καμμένος τόπος). Το όνομα Χρώμιο οφείλεται στα πλούσια μεταλλεύματα του χρωμίτη στην περιοχή. Παλαιότερα ονομάζονταν Σφίλτσ(ι) από το σλαβικό *svila* = μετάξι, *svilets* = σηροτρόφος. Το Δρυόβουνο ονομαζόταν παλαιά Ντριάνοβο (σλάβικα *dreni* ή *drjani* = κρανιές – *Cornus*). Η περιοχή αυτή σήμερα καλύπτεται από δάση δρυός (*Quercus*). Το νεότερο όνομα μερικών οικισμών σχετίζεται με το είδος καλλιέργειας όπως ο Κρόκος

(*Crocus sativus)*, το Καπνοχώρι κ.ά. Από την άλλη, τα ονόματα που δηλώνουν στρατιωτική οργάνωση είναι λίγα, όπως οι οικισμοί Σέρβια και Κτένι που έλαβε το όνομά του από το χτενίζω την περιοχή, καθώς υπήρχε το ομώνυμο κάστρο των αρχαίων Μακεδόνων, φυλακτήριο της Αιανής (Σιαμπανόπουλος, 1993), ο σημερινός Άγιος Δημήτριος, το *Topçilar* στα τουρκικά (*top* = μπάλα, κανόνι, τηλεβόλο - *topçu* = πυροβολητής, πυροβολικό - *topçilar* = πυροβολητές), οι Πύργοι, το Τσοτύλι, οικισμός που δεν μετονομάστηκε (σλαβικά *tshoti* = κορυφή, παρατηρητήριο). Τέλος, τα νεότερα ονόματα κάποιων οικισμών έχουν θρησκευτική προέλευση (Προσκυνητάρι, Άγιοι Θεόδωροι, Άγιος Χαράλαμπος κ.λπ.).

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι, η ονοματολογία των οικισμών στη νήσο Κέρκυρα περιγράφει σε μεγάλο βαθμό ένα μεσαιωνικό τοπίο, καθώς τα ονόματα των οικισμών δεν άλλαξαν λόγω Βενετοκρατίας. Πολλά σχετίζονται με τη θρησκεία, τις αριστοκρατικές οικογένειες και την επικοινωνία εντός της νήσου για την αποφυγή εξωτερικών κινδύνων και εξάγονται στοιχεία για την τότε τοπογραφία, τις χρήσεις γης και τη βλάστηση. Κανένα όνομα οικισμού δεν αφορά την κτηνοτροφία, καθώς κατά τη βενετική κυριαρχία ήταν περιορισμένη με χαρακτήρα αυτοκατανάλωσης. Χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι, ενώ η νήσος αριθμεί περίπου 4.000.000 ελαιόδεντρα σήμερα, δεν υπάρχει ούτε ένα όνομα οικισμού που να μαρτυρά την ύπαρξή τους, γεγονός που δηλώνει ότι η καλλιέργειά τους επιβλήθηκε. Επιπρόσθετα, στην ονοματολογία των οικισμών δεν αποτυπώθηκε κάποια σημαντική επιρροή ξένων πληθυσμών, λόγω του φεουδαλικού συστήματος που υπήρχε, αλλά και του γεγονότος ότι η ύπαιθρος δεν αποτελούσε πέρασμα (κτηνοτροφικό ή εμπορικό) όπως η περιοχή της Π.Ε. Κοζάνης. Η προέλευση των ονομάτων των οικισμών στη δεύτερη εξεταζόμενη περιοχή αποτυπώνει την έλευση διαφορετικών λαών και φύλων. Τα ονόματα περιγράφουν στην πλειοψηφία τους τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της βλάστησης και του τοπίου γενικότερα, την ενασχόληση με την κτηνοτροφία και σε κάποιο βαθμό τη διαχρονική εξέλιξη του τοπίου, δίνοντας πληροφορίες για τη λειτουργία και την υφιστάμενη κατάσταση του χώρου διαχρονικά.

Συμπεράσματα

Η ονοματολογία των οικισμών αποτυπώνει στοιχεία της δομής και της λειτουργίας του τοπίου, των χρήσεων γης, της θρησκείας και της κτηνοτροφίας καθώς επίσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπίου και σχετίζεται τη χρονική διαστρωμάτωση των ονομάτων και την ιστορικο-γεωγραφική εξέλιξη κάθε περιοχής. Σε αντίθεση με την Π.Ε. Κοζάνης, όπου υπήρξε εξελληνισμός των ονομάτων, η έννοια της εξέλιξης του τοπίου δε διαφαίνεται στη νήσο Κέρκυρα, καθώς τα ονόματα των οικισμών διατηρήθηκαν στο χρόνο και περιγράφουν χαρακτηριστικά της εποχής δημιουργίας τους, πολλές φορές προηγούμενων της Βενετοκρατίας. Επιπλέον, το γεγονός ότι η Π.Ε. Κοζάνης αποτελούσε διαχρονικά κτηνοτροφικό και εμπορικό πέρασμα αποτυπώνεται στην ονοματολογία των οικισμών με την εύρεση ονομάτων ξενικής προέλευσης και σχετικών με την κτηνοτροφία και τις χρήσεις γης.

Βιβλιογραφία

Αγγελομάτη – Τσουγγαράκη, Ε. 2004. Η εξέλιξη των οικισμών της υπαίθρου της Κέρκυρας, σελ. 515-543. Πρακτικά του Ζ΄ Πανιόνιου Συνεδρίου. Λευκάδα, 26 – 30 Μαΐου 2002. Εταιρεία Λευκαδίτικων μελετών. Τόμος Β΄. Αθήνα.

Ασδραχάς, Σ. 2003. Ελληνική οικονομική ιστορία ΙΕ΄ – ΙΘ΄ αιώνας. Πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς. Τόμος πρώτος.

Γαρνέλης, Ν. 2004. Παλιές Σινιές. Παραγωγή έκδοσης Golema. Αθήνα, σελ. 85.

Ιστότοπος: www.mikrobalto.gr

Καλλιβρετάκης, Λ. 2003. Ιστορική έρευνα των οικισμών της Ελλάδας: ερευνητικά ζητούμενα και προβλήματα των πηγών, σελ. 7 - 24**.** Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου: ιστορικά μελετήματα**.** Institute for Neohellenic Research/National Hellenic Research Foundation**.**

Κόλλας, Χ. 1988. Χώρος και πληθυσμός της Κέρκυρας του 17ου αιώνα. Τοπωνύμια - οικισμοί - δημογραφικά στοιχεία. Κέρκυρα, σελ. 201.
Μπουνιάς, Ι. 1954. Κερκυραϊκά. Ιστορία – Λαογραφία. Τόμος Α΄. Αθήναι, σελ. 222.
Νεράντζη – Βαρμάζη, Β. 2004. Βυζαντινή Περίοδος, σελ. 158 – 163. Κοζάνη και Γρεβενά. Ο χώρος και οι άνθρωποι. Νομαρχιακή Διοίκηση Κοζάνης – Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών. University Studio Press. Θεσσαλονίκη.
Νικηφόρου, Α. 2000. Διαπλοκή των ανθρώπων και χώρου στην Κέρκυρα από τους μεσοβυζαντινούς ως τους νεότατους χρόνους, σελ. 87 - 130. (Θ. Παππάς, επιμέλεια) Κέρκυρα, εγχειρίδιο τοπικής ιστορίας. Υπ. Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Δήμου Κερκυραίων. Αθήνα.
Σιαμπανόπουλος, Κ.Ε. 1993. Ο Νομός Κοζάνης στο χώρο και στο χρόνο. Φύση – Ιστορία – Παράδοση. Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης. Κοζάνη, σελ. 351.
Χατζηιωάννου, Μ.Χ. 2004. Η Κοζάνη και η περιοχή της κατά την Τουρκοκρατία. σελ. 164 – 171. Κοζάνη και Γρεβενά. Ο χώρος και οι άνθρωποι. Νομαρχιακή Διοίκηση Κοζάνης – Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Γρεβενών. University Studio Press. Θεσσαλονίκη.

Settlement nomenclature in Corfu Island and Regional Unity of Kozani in relation to diachronical landscape evolution

A. Skarlatou[1] and I. Ispikoudis

[1] Prefecture of Western Macedonia, Department of Environment and Spatial Design, Section of Environment and Hydroeconomy of Regional Unity of Kozani, Dimokratias 27, 50100

Abstract

The interpretation of the names of the settlements in an area can lead to important information about the landscape and its functionality as well as the historic - geographical reflection in it. After the exchange of Greek – Turkish population in 1923, settlements with a foreign origin name were renamed and hellenized, particularly in the mainland of Greece. In the Ionian Islands, which were mainly under the Venetian Dominance, only a small number of the settlements were renamed. The aim of this paper is to analyse the names of the settlements in two different areas, in Corfu Island and in Regional Unity of Kozani and to investigate the relation of the settlement naming with the landscape evolution and the functionality of the area, in the frame of a historical perspective. The main data source was various selections of historical and archival documentation. As a conclusion, the influence of foreign populations is not impressed upon the settlement nomenclature in Corfu Island, due to the feudal system that was imposed by the Venetians and also to the fact that the rural areas were not a pathway (animal or commercial) as it was in Regional Unity of Kozani. The concept of landscape evolution appears better in Regional Unity of Kozani, where the hellenization of the names took place.

Key words: name-hellinization, historical evolution, land-uses, animal husbandry.